Tefsîr Yolları

TEFSÎR YOLLARIEbû'l-Hasen Hişâm el-MahcûbîÇeviren: Burhan Çakıroğlu

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Hamd, asılları öğreten Allâh içindir. Salât ve selâm hayırlı elçiye, âline ve ashâbına ve ilim, kalp, akıl ve sorumlu dil ehli tâbiilerine olsun. Hamd, Kur'ân-ı Kerîm'i ve peşi sıra onun tefsîr ve beyânını Adnân oğlunun efendisi olan peygamberine indiren Allâh'a aittir. Salât ve selâm, kıyâmet ve hesâb gününe kadar Allâh'ın Nebîsine, âline, ashâbına ve etbaının şerefli önderlerinin üzerine olsun. Bunlardan sonra...

Usûl-u tefsîr ilminde ki, önemli usûl konularından biri de şübhesiz ki tefsîr yöntemleri konusudur. Çünkü bu önemli ilmî konunun bilinmesi ile, ilim tâlibi Allâh'ın kitâbından kendisiyle sahîh ma'nânın çıkarılacağı sahîh menheci kazanıp, mu'teber olanla mu'teber olmayan tefsîrin farkını ayırt eder. Tahkîk âlimlerinden çoğu demiştir ki: Usûlden mahrûm kalan vusûlden de mahrûm olur.

Lügatte tefsîr: Açmak anlamına gelir. Atın üzerinden örtü açıldığı vakit, "فسر الفرس" denilir.

Istılâhta ise: Rasûlünün sünneti, nebîsinin ashâbının te'vîli ve nâzil olduğu lügat ile Allâh'ın kitâbının ma'nâlarının keşfi (açığa çıkarılması)dır.

Birinci kısım: Kur'ân'ın, Kur'ân ile tefsîridir. Şüphesiz Allâh'ın âyetlerine dâir en kuvvetli tefsîr, Allâh'ın bizâtihi kendisinin beyân ettiği ve murâdını haber verdiği tefsîrdir. Zîra Allâh Te'âlâ bâzı âyetleri icmâl eder sonra ardından gelen âyetlerde bunların tafsîlatını verir veya aynı sûrede yâhut diğer bir sûrede onun tafsîlatını beyân eder.

Kur'ân'ın, Kur'ân ile tefsîri dört bölüme ayrılır;

Birincisi: Kur'ân'ın, Kur'ân'ı nesh etmesidir. Bunun misâli Yüce Allâh'ın Nahl sûresindeki şu kavlidir: "Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvalarından da hem içki, hem de güzel gıdalar edinirsiniz..." [Nahl-67] Bu âyet-i kerîme, içkinin henüz Yüce Allâh'ın mâide sûresindeki; 'Ey îmân edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki, murâda eresiniz.' (Maide-90) buyruğuyla harâm kılınıp kaldırılmadan önce ki cevâzını ifâde etmektedir.

İkincisi: Kur'ân'ın, Kur'ân'ın umûm lafızlarını tahsîs etmesidir. Bunun misâli yüce Allâh'ın şu buyruğudur:

"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri kendi başlarına (evlenmeksizin) dört ay on gün beklerler..." [Bakara-234]Dul kadınların iddeti; dört ay on gündür. Yüce Allâh, "Hâmile olanların bekleme müddeti ise, yüklerini bırakmalarına (çocuklarını doğurana) kadardır. [Talâk-4] buyruğuyla, dul hâmile kadınların iddetini çocuğunu doğurmaları veya düşürmeleri ile tahsîs etmiştir.

Üçüncüsü: Kur'ân'ın, Kur'ân'ın mutlak lafızlarını takyîd etmesidir. Bunun misâli Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Artık vay o namâz kılanların hâline!" [Mâûn-4] Bu mutlak, Yüce Allâh'ın "Ki onlar, namâzlarından gaflet edenlerdir." [Mâûn-5] buyruğuyla takyîd edilmiştir.

Dördüncüsü: Kur'ân'ın, Kur'ân'ın mücmel lafızlarını tafsîl etmesidir. Bunun misâli de Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Dehşeti her şeyi kaplayan kıyâmetin haberi sana geldi mi?" [Ğâşiye-1] Bu mücmel,

(özet) Yüce Allâh'ın, "Birtakım yüzler vardır ki o gün zelîldir!" buyruğu ve devâmındaki buyruklarla tafsîl edilmiştir.
İkinci kısım: Sünnetin Kur'ân'ı tefsîridir: Bu da dört kısma ayrılır:
Birincisi: Sünnetin Kur'ân'ı nesh etmesi:
Bunun misâli Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Birinize ölüm yaklaştığında, eğer geriye mal bırakıyorsa anasına, babasına ve akrabasına uygun bir vasiyette bulunması, sakınanlara bir borç olmak üzere yazıldı." [Bakara-180] Bu âyet, vârise vasiyyetin cevâzını ifâde etmektedir. Ancak bu hüküm, Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem'in "Artık vâris olana vasiyyet(le mal bırakmak) yoktur." sözüyle kaldırılmıştır.
İkincisi: Sünnetin Kur'ân'ın umûmunu tahsîs etmesidir. Bunun misâli Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Leş ve kan size harâm kılındı." [Mâide-3] Ancak Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem balık ve çekirgenin leşini umûmi leş lafzından ve ciğer ve dalağı umûmi kan lafzından mübâh kılmak ile ayırmıştır. (bunların dışında tutmuştur) Şöyle buyurmuştur: "Bizim için iki leş ve iki kan helâl kılındı. Leşler; çekirge ve balık. Kanlar da karaciğer ve dalaktır."
Üçüncüsü: Sünnetin Kur'ân'ın mutlâkını kayıdlamasıdır. Bunun misâli Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir cezâ, Allâh'tan bir ibret olarak ellerini kesin." [Mâide-38] Allâh Subhânehu ve Te'âlâ bu âyette, çalınan herhangi bir şey de el kesilmesine ıtlak etmiştir. Ancak sünnet bunu, çeyrek dînâr veyâ daha fazlası ile kayıdlamıştır. Nitekim Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Hırsızın eli ancak çeyrek dînâr veyâ daha fazlasında kesilir."
Dördüncüsü: Sünnetin Kur'ânın mücmelini tafsîl etmesidir. Bunun misâli de Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Güzel davrananlara daha güzeli ve fazlası vardır." [Yûnus-26] Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem bu mucmeli, yani "el-Hüsnâ"'yı cennet, "fazlası da" sözünü, Allâh'ın yüzüne bakmaktır" diye açıklamıştır.
Üçüncü kısım: Kur'ânı sahâbe sözleriyle tefsîr etmektir: Kur'ân'ın inişine tanıklık ettiklerinden dolayı müfessirler ve usûlcüler sahâbenin tefsîrine i'tibâr edilmesi konusunda ittifâk etmişlerdir. Çünkü Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem onların anlayışlarını ikrâr ediyor, hatalarını düzeltiyor, sorularına cevâb veriyordu. Yine onlar insânların en zekisi, kalbleri en takvâlı ve aslî arab olanlarıydı.
Yüce Allâh şöyle buyurmuştur: "Kim de kendisine hidâyet belli olduktan sonra, rasûle muhâlefet eder ve mü'minlerin yolundan başkasına tâbi' olursa, onu (kendi) tercîh ettiğinde bırakırız ve kendisini Cehenneme atarız! Ve (o) ne kötü varılacak yerdir!" [Nisâ-115]
Bu kısmın da iki şartı vardır:
Birinci şart: Sahâbeye isnâdının sahîh olmasıdır. Çünkü sözü tespit etmeden bir kişiye isnâd etmek mümkün değildir. Bu husûs evla olarak, Allâh'ın kitâbında ve O'nun hanîf şerîatinde de öncelikli olandır.
İkinci şart: Sahâbenin görüşünün Kur'ân'ın âyetlerine veya Nebevî hadîslere muhâlif olmamasıdır. Zîra (hatadan yana) ma'sumiyet Allâh'ın kitâbı, rasûlünün sünneti ve ümmetin icmâındadır. Bunun dışında sahâbe efendilerimiz şâyet içtihâdlarında isâbet ederlerse iki sevâba, yok isâbet edemezlerse bir sevâba nâil olurlar. Yüce Allâh şöyle buyurmuştur: 'Ey îmân edenler Allâh ve rasûlünün önüne geçmeyin. Allâhtan sakının. Şüphesiz Allâh ziyâdesiyle işiten ve ziyâdesiyle bilendir." [Hucurât-1] Sahâbenin tefsîrde ihtilâfa düşmeleri durumunda; eğer onların sözlerini bir araya getirmek mümkün ise, böyle yapılır. Çünkü bu genişlik ve çeşitlilik ihtilâfı bâbındandır. Yok eğer görüşleri bir araya getirmek mümkün değilse, bu durumda karîneler aracılığı ile görüşlerden râcih olana bakılır. Zîra Yüce Allâh: 'Bir mes'elede anlaşmazlığa düştüğünüzde onu Allâh ve rasûlüne götürün.' [Nisâ-59] buyurmuştur.

Yüce Allâh'ın şu buyruğu da sahâbî tefsîrin misâlidir: "Güneş, dürüldüğü zamân." [Tekvîr-1] İbn Abbâs: "Karardığı, kapkara olduğu zamân" diye tefsîr etmiştir.
Dördüncü kısım: Kur'ân'ın arab lügati ile tefsîridir. Yüce Allâh şöyle buyurmuştur: "Onu Rûhu'l-Emîn (Cibrîl), korkutuculardan olman için, apaçık Arabca bir lisân ile senin kalbine indirmiştir." [Şuarâ-193, 194, 195] Yine aynı şekilde şöyle buyurmuştur: "Şüphesiz ki biz onu, anlayasınız diye, Arabca bir Kur'ân olarak indirdik." [Yûsuf-2] Eğer ki lügavî tefsîr ile şer'î tefsîr ta'arûz ederse (çatışırsa), Yüce Allâh'ın, "Ey îmân edenler Allâh ve rasûlünün önüne geçmeyin. Allâh'tan sakının. Şübhesiz Allâh ziyâdesiyme işiten ve ziyâdesiyle görendir." [Hucurât-1] buyruğundan dolayı şer'î tefsîr, lügavî tefsîre mukaddemdir.
Bunun misâli de Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Namâzı ikâme edin." [Bakara-43] Namâz lügatta: "duâ" demektir. Şer'î bir terim olarak ise: husûsi şartlar ile, husûsi vakitler içerisinde bir takım sözler ve fiillerden oluşan özel bir ibâdettir. Burada şer'î ma'nâ, lügavî ma'nâya takdîm edilir.
Ancak bâzı durumlarda, delîller ve karîneler doğrultusunda lügavî ma'nâ, şer'î ma'nâya takdîm edilir. Bunun misâli de Yüce Allâh'ın şu buyruğudur: "Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al! Bir de onlar için duâ et; çünkü senin duân onlara huzur verir." [Tevbe-103] Burada 'Onlar için duâ et' diye terceme edilen bu kelime, siyâkın delâletinden anlaşıldığı üzere 'sen onlar için duâda bulun" anlamındadır.
İkrâma mazhâr olmuş ulu imâmlarımızın yöntemi ile olan "Hüccet ve beyân ile tefsîr yolları" isimli bu muhtasâr çalışmamız, Yüce Allâh'a minnet, hamd ve şükürler olsun hitâma erdi. Yüce Allâh'tan dileğimiz, mîzânımızı bununla ağırlaştırması ve Adnânoğlu Nebîmiz ve diğer bütün Nebîler ve Rahmânın velileri ile birlikte bizleri firdevs-i a'laya koymasıdır. Duâlarımızın sonu da âlemlerin rabbi Allâh'a hamd etmektir.
Kaynak: https://www.alukah.net/sharia/0/115565/